

Vad handlar Romeo och Julia om?

Text: Stellan Larsson

Frågan kan tyckas trivial. "Romeo och Julia" är ju världens mest kända kärlekshistoria, tragisk men samtidigt vacker, ljuv och romantisk... Vänta, är det verkligen så enkelt?

När Göran O Erikssons översättning av dramat publicerades i bokform 1983 skrev Eriksson i en kommentar: "Arbetet med 'Romeo och Juliet' – antingen man sätter upp den, översätter den eller helt enkelt läser den – kräver att man tränger igenom flera lager av förutfattade meningar om pjäsen. Den handlar inte om hur två ungdomar drabbas och förintas av en abstrakt passion. Inte heller om 'skir' eller 'evig' eller ens 'trogen' kärlek."

Göran O Eriksson tolkade pjäsen på sitt sätt; hans läsning var knuten till den tiden och – framför allt – till den uppsättning han själv regisserade på Stockholms Stadsteater. Men han hade fullständigt rätt i sitt resonemang. Hans övergripande förhållningssätt borde vara en självklarhet för var och en som närmar sig ett pjäsmaterial: att verkligen komma åt texten genom att skyffla undan det som ser ut som naturgivna sanningar men som ofta bara är skapade – och inte minst stelnade – konventioner och förutfattade meningar. Naturligtvis är det speciellt viktigt när det gäller klassikerna, inte minst en text som "Romeo och Julia", vilken blivit ett begrepp över hela världen. Även om den tragiska kärlekshistorien är fokus i berättelsen så finns det en värld och ett samhälle runt de två älskande ungdomarna – och det är detta, tillståndet i Verona som blir förutsättningen och drivhjulet för tragedin. Pjäsen Verona präglas av skör maktbalans, brutalitet, nervositet och förvirring.

Men innan jag dyker djupare i texten vill jag återvända till Göran O Erikssons kommentar där han också skrev: "Nutida åskådare ska här möta en värld som åtminstone på ytan är starkt olik deras egen. Dess temperatur är högre. Skräck, vrede, lust och förtvivlan är inte nyanserade eller tvetydiga som hos oss. Alla känslor föds ur klara och ofrånkomliga situationer. En sådan värld måste till en början framstå som hård och

främmande. Man möter den inte gradvis. Man ställs plötsligt inför den. Den har ingenting insmickrande, den förutsätter inget samförstånd. Den tvingar sig på oss enbart därför att den är verklig.

Det är tydligt att detta är skrivet i en annan tid – för cirka tjugo år sedan. Pjäsen har på ett märkligt sätt kommit i fatt tiden. Världen i "Romeo och Julia" är inte längre så olik vår. (Samtidigt som vi måste vara medvetna om att Shakespeares texter är skrivna i en annan tid och mer eller mindre i en annan värld. Den distansen är något som kan föda eftertanke och överraskning – den är lika viktig som igenkänningen.) Temperaturen, inte minst på gatan, har blivit högre. Idag är det inte alltid som känslorna är så nyanserade eller tvetydiga. Pjäsens värld är en värld som framstår som hård, men kanske inte lika främmande som för tjugo år sedan. Vare sig vi vill det eller inte tvingar den sig på oss.

Romeo och Julia har i det allmänna medvetandet blivit sinnebilderna för romantisk, tragisk kärlek, men det är definitivt inte bara en romantisk härshamporeklam. (Om nu någon minns den gulliga Timotej-reklamen.) Pjäsen är istället, med mycket branta kast, både brutal, komisk, tragisk och – absolut – romantisk. Som en förutsättning för och samtidigt konsekvens av den tragiska kärlekshistorien innehåller den en mängd brutalitet; uppräknings tenderar att bli en lång katalog: Efter prologtexten – där illgärningarna faktiskt nämns konkret – börjar pjäsen med ett våldsamt gatuslagsmål, längre fram ser vi i två sammandrabbningar – först mellan Mercutio och Tybalt och direkt efter mellan Tybalt och Romeo – två mord på öppen gata. Konsekvensen blir landsförvisning – vad vi i modernt språkbruk skulle kalla utvisning ur landet. Parallellt med detta planerar pappa Capulet

ett tvångs gifte och Julias försök att komma undan detta kan mycket lätt läsas som ett desperat drogexperiment.

När vi börjar närma oss slutet på historien gör sig Romeo skyldig till ytterligare ett mord: denna gång på Julias friare Paris. Dessutom sker det i en gravkammare och innan pjäsen slutar med försoning och – för att citera en annan av Williams texter – "eftertankens kranka blekhet", fullbordas tragedin med att de båda ungdomarna begår självmord.

Är det detta som är "Romeo och Julia"? Var blev romantiken av? Den finns där, djupt rotad i texten och kan framstå som än mer tragisk om den ställs i tydlig relief till den hårda värld som omger Romeo och Julia.

Den hårda världen, pjäsens Verona, är en stad präglad av släktfejden och samtidigt en stad som genomgår en form av förändring. Vilken denna förändring är framgår inte så tydligt av texten, men från Mercutios mun får vi i varje fall höra en del. För honom får Tybalt representera det nya och hotfulla. Mercutio talar om "krumbukternas crème de la crème", "absurda, läspande, tillgjorda narrar", "modedockor" och "fjantar". Det verkar

O, think'st thou we shall ever meet again. Illustration av Frank Dicksee

som om det kommit nya människor till Verona, människor med en annan mentalitet och ett annat beteende. Men oavsett vilka förändringarna är, står de vid sidan av släkfejden som en del av det som hotar den redan sköra stabiliteten i Verona.

Stadens oroliga läge är inte heller så enkelt att det bara präglas av de två släkterna Capulet och Montague. Det är tre släkter inblandade. Vid sidan av Capulet och Montague har vi Escalus, makthavaren i Verona. Konflikten mellan de båda släkterna är inte bara av ondo för honom. Så länge den hålls inom någorlunda rimliga ramar råder ett läge av maktbalans som försvagar både Capulet och Montague. Så längre balansen upprätthålls sitter Escalus säkert i sadeln.

Och för de två stridande släkterna är alliansförsöken och försöken att behålla goda relationer med Escalus absolut viktiga. Capulet vill gifta bort Julia med Paris, vilken är släkt med Escalus. Men att Mercutio – också han en släkting till Escalus – blir mördad av Tybalt, Julias kusin, sätter naturligtvis inte Capuletsläkten i någon god dager. Och när hämndhjulet väl satt igång går skeendet helt över styr. Romeo dödar Tybalt och till sist även Paris.

Dessutom hamnar Mercutio och Paris oförskyllt på var sin sida i konflikten. Paris vill gifta sig med Julia, och Mercutio – som dock inte känner till kärlekshistorien – är vän till Romeo.

Det är i ett sådant sammanhang vi kan placera det tragiska och romantiska kärleksparet. Vi möter en värld i förändring, en värld där gammalt och nytt på ett mångtydigt sätt står mot varandra och där detta visar sig i desperation, råhet, nervositet och förvirring. Att pjäsen dessutom – mitt i svärtan – innehåller ett gott mått av komik visar bara på rikedom i Shakespeares text. Världen är inte bara komisk eller tragisk, svart eller vit. Styrkan hos Shakespeare är att han gång på gång berättar detta för oss. Gång på gång gestaltar han en motsägelsefull värld som hämningslöst tränger sig på. Vi kommer inte undan.

FRUCAPULET

Den där är släkt med Montague. Han ljuger. Jag vet det. De var säkert mer än tjugo som gick ihop och hetsade varann – tjugo för att ta livet av en man! Jag kräver rättvis hämnd för min nevö. Romeo slog Tybalt. Romeo måste dö.

CAPULET

Dag, natt, vår, sommar, vinter, höst, i sällskap och ensam, har jag inte tänkt på annat än att få henne gift. Och när jag så har skaffat fram en karl av bästa sorten, så snygg och välskapt som man kan begära – då sätter det där fät i gång och ylar. Men gifter du dig inte ska du ut! Åt var du vill, men inte här i huset. Tänk över det. Jag brukar inte skämta. Snart är det torsdag. Tänk dig noga för. Jag ger dig till min vän om du är min. I annat fall, stick; tigg, svält, dö på gatan. Då känns jag aldrig vid dig mer, det svär jag, och ingenting jag äger har du del i. Lita på det. En karl står vid sitt ord.

PARIS

Stackare, du är alldeles förgråten.

JULIA

Jag tror inte det gör nån större skillnad. Mitt ansikte var fult nog redan innan.

PARIS

Nu kränkte du det mer än alla tårar.

JULIA

Det som är sant är inte kränkande. Mitt ansikte tål höra vad som helst.

PARIS

Ditt ansikte är mitt, och du har kränkt det.

JULIA

Ja kanske det. Mitt eget är det inte.

(Ur pjästexten. Översättning:
Göran O Eriksson)

Romeo, Romeo! wherefore art thou Romeo? Från en målning av H. Calderon, 1888

Stellan Larsson är dramaturg vid Malmö Dramatiska Teater. Under de senaste tio åren har han arbetat med Shakespeares texter i ett antal uppsättningar, framför allt vid Fästningsspelen i Varberg ("Så tuktas en argbigga" 1991, "Hamlet" 1993 och "Macbeth" 1995) och Malmö Dramatiska Teater ("Förväxlingar" 1995, "Hamlet" 1995 och "Lika för lika" 2000). Just nu arbetar han med "Romeo och Julia" vilken har premiär på Malmö Dramatiska Teater den 6/4 i regi av Magnus Bergquist.